

Ester Mozina

AIKUISKASVATUKSEN TUTKIMUS KESKI- JA ITÄ-EUROOPAN MAISSA

Kehityksen suuntaviivat ennen vuotta 1989 ja sen jälkeen

**"Koulutus on uuden demokraattisen hallituksen
prioriteeteista viimeisimpiä ja koulutuksen
alalla viimeisenä tulee aikuiskasvatus."
(Peter Basel, Unkari)**

Tämä artikkeli perustuu kansainväliseen tutkimusprojektiin (viite 1), jolla oli kaksi tavoitetta. Tutkimus analysoi ja kuvasi aikuiskasvatustutkimuksen nykytilaa ja kehityksen suuntaviivoja Keski- ja Itä-Euroopan maissa yhteiskunnan ja aikuiskasvatuksen kehityksen laajemmassa viitekehyksessä; erityistä huomiota kiinnitettiin niihin muutoksiin, joita valtiojohtoisen ja keskitetyn sosialistisen tai kommunistisen yhteiskuntajärjestelmän kaatuminen on näissä maissa aiheuttanut. Toisekseen tutkimuksen tuottamien tietojen pohjalta tarjotaan edelleen kehiteltäväksi mahdollisia toimintavaihtoehtoja, joiden avulla olemassaolevaa tilannetta voitaisiin muuttaa. (viite 2)

Yhteiskunnalliset, poliittiset ja taloudelliset muutokset

Keski- ja Itä-Euroopan maiden on sanottu kattavan jopa 68 prosenttia manner-Euroopan pinta-alasta ja niissä asuvan noin 49 prosenttia koko Euroopan väestöstä. Niiden osuus Euroopasta on siis - ainakin koolla mitattuna - huomattavasti merkittävämpi kuin ensi silmäyksellä näyttäisi. Kommunismin romahdettua nämä valtiot ovat nopeasti alkaneet muotoutua uudelleen, eikä tämä ole rajoittunut pelkästään politiikkaan ja talouteen, vaan on vaikuttanut myös niiden kansalliseen ja valtiollis-lainsäädännölliseen identiteettiin.

Riippumatta niiden välillä vallitsevista hallinnollis-lainsäädännöllisistä, kielellisistä, kansallisista, kulttuurisista, taloudellisista, maantieteellisistä ja muista eroista niitä kaikkia yhdistää erottamattomasti se, että ne toisen maailmansodan jälkeen tai jo sen aikana joutuivat osaksi niin kutsuttua itäblokkia, joka kohtalokkain seurauksin muokkasi niiden yhteiskuntajärjestelmää ja kaikkea toimintaa niissä melkein puolen vuosisadan ajan (viite 3).

Valtionsosialistinen (kommunistinen) yhteiskuntajärjestelmä - jos sitä arvioidaan kokonaisvaikutuksensa perusteella - aiheutti vaikutuspiirissään olleille valtioille ja ihmisille huomattavaa poliittista, taloudellista, kulttuurista, ekologista, moraalista ja yleisinhimillistä haittaa, vaikka en toisaalta haluakaan väittää, että kaikki mitä tuona aikana tapahtui olisi ollut kielteistä. Kaikissa puheena olevissa maissa tuo ajanjakso kuitenkin katkaisi kehityksen normaalin kulun ja oman kulttuurin sekä omien edellytysten mukaisen talouden kehittämisen. Se katkaisi myös niiden integroitumisen 'Eurooppaan', rajoitti kanssakäymistä sekä aiheutti niiden jäämisen yhteiskunnallisessa ja historiallisessa kehityksessä jälkeen.

Moisesta eristyksen ja jälkeenjääneisyyden ajasta on vaikea toipua. Tilannetta vaikeuttaa myös se, että jos muutokset ja paluu muiden joukkoon suunnitellaan riittävän hyvin, saadaan huomata ainoastaan vähittäisten muutosten tulevan kysymykseen.

Vuosi 1989 - jolloin Berliinin muuri vertauskuvallisesti murtui - merkitsee näille maille historiallista käännekohtaa. Kommunistisen yhteiskuntajärjestelmän hajoaminen aiheuttaa kaikissa niissä jälleen keskenään samankaltaisia sosiaalisia, poliittisia, taloudellisia ja muita muutoksia. Niiden välillä säilyy

kylläkin eroja sen mukaan, miten erilaisia ovat niiden aikaisemmat ominaispiirteet ja traditiot sekä niiden nyt omaksuma tie itsenäistymiseen ja alkuperäisten kansallisten ja valtiollisten piirteiden kehittämiseen. Seuraavat piirteet kuvaavat kuitenkin yleisesti ottaen niitä kaikkia: markkinatalouteen siirtyminen, yksityisomistus, työmarkkinoiden rakennemuutos, kiinnostus tuotannon kehittämiseen ja uuteen teknologiaan, kilpailuhenki, hallinnon ja lainsäädännön asettamien rajoitusten vähentäminen, pyrkimys taata väestölle kansalaisoikeudet ja mahdollisuus osallistua demokraattiseen päätöksentekoon, parlamentaarisen ja demokraattisen monipuoluejärjestelmän käyttöönotto, yhteiskunnallisten luokkaerojen kärjistyminen, yksilön vastuuseen perustuva elämänsänsä, avautuminen muun maailman suuntaan, eurooppalaisten kontaktien etsiminen, oikeusvaltion periaatteiden omaksuminen sisäisen järjestyksenpidon pohjaksi, ihmisoikeuksien takaaminen kansalaisille, huoli ympäristön tilasta ja niin edelleen.

Muutosten negatiiviset kokemukset ja vaikutukset

Kaikki nämä muutokset eivät tietenkään ala vaikuttaa niin, että ne koettaisiin yksinomaan myönteisinä saavutuksina. Päinvastoin, niihin liittyy helposti väliaikaisia haittavaikutuksia, jotka heijastuvat politiikassa, hallinnossa, taloudessa, työllisyydessä, elämäntavoissa, kansallisessa identiteetissä ja arvoissa.

Monet tämän raportin pohjana olleiden artikkeleiden kirjoittajista (etenkin Basel, 1992; Hartl, 1993; Kulich, 1994; Ratman-Liverska,

1993 ja 1994; Stefanov; Šiklova, 1993) kuvaavat hyvin herkkävaistoisesti sitä, miten ihmiset ovat kokeneet viime aikojen muutokset. Heidän tuntemuksensa eivät selvästikään ole miellyttäviä. Niissä on sekä myönteiset että kielteiset puolensa, eivätkä ne - Ratman-Liverskaa lainaten (1993: s. 13) - voi miellyttää ketään. Niitä on kutsuttu 'postkommunistiseksi skitsofreniaksi' (Šiklova, 1993: s.737), jonka aiheuttajana on yksilön yhteiskunnallisen aseman nopea muutos ja kaikkia ihmisiä koskeva entisen identiteetin menettäminen.

Toisin kuin pakolaisten tai siirtolaisten osalta -jotka yleensä muodostavat vain pienen osan uuden ympäristönsä väestöstä - ovat entisten sosialististen maiden muutokset kohdistuneet koko kansakuntaan. Vaikka kansakunta ei olekaan vaihtanut asuinsijaansa, on koko ympäröivä yhteiskunta muuttunut täysin - eivät vain maan asemaa koskevat näkemykset ja asenteet, vaan jopa sen rajat, sen yhteiskuntajärjestelmä, sen lippu, vaakuna, kansallislaulu - ja jotkut ovat saattaneet kokea tällaisen muutoksen useamminkin kuin vain kerran elämänsä aikana.

Tähän tilanteeseen sisältyy monia sisäisiä ristiriitaisuuksia, sillä ei ole lainkaan helppoa muuttaa ihmisiä, jotka ovat eläneet jollakin tietyllä tavalla neljäkymmentä vuotta (Basel, 1992: s. 54). Uuden yhteiskunnallisen tietoisuuden muodostuminen vaatii pitkää aikajännettä, mutta tämän kanssa on ristiriidassa se, että tilanteen tulisi muuttua paljon nopeammin, kolmessa, neljässä vuodessa, jotteivät erot näiden maiden ja muiden välillä kasvaisi vieläkin nopeammin. Tällainen tilanne voi johtaa "poliittiseen epävakauteen, levottomuuksiin ja kaikkia uhkaaviin vaaroihin", ja vaikutus ulottuisi myös länsimaihin. Siksi näinä maat tarvitsevat kiireesti muiden, kehittyneiden maiden apua (ibidem: 58).

Olisi kuitenkin naiivia odottaa lännen kykenevän nopeasti - tai lainkaan - ratkaisemaan Keski- ja Itä-Euroopan maiden ongelmia, koska sillä ei ole tarvittavia ratkaisumalleja (Šiklova 1993) eikä se sitä paitsi omine ratkaisemattomine ongelmineen (työttömyys, rasismi, korruptio, yhteiskunnallinen eriarvoisuus, köyhyys, kodittomat, terrorismi, mafia, huumeet, pornografia, kulutuskeskeisyys, raaka kilpailumentaliteetti ja niin edelleen) tarjoa niille hyvää esimerkkiä. Minkälainen tavoite olisi esimerkiksi 'Jos yritämme kovasti, voimme parhaassa tapauksessa päästä lännen köyhiksi sukulaisiksi' (ibid: s.747)?

Heräävä muutosvastaisuus

Ei siis ole mikään ihme, että ihmiset alkavat jälleen luottaa vanhoihin aikoihin ja pitää niitä ihanteenaan mieluummin kuin epäluotettavia uusia lupauksia. Niinpä he vapaissa vaaleissa äänestävät puolueita, jotka polveutuvat entisistä kommunistisista puolueista. Yhteiskunnallista muutosta ei myöskään voi toteuttaa tarkoin määrättyjen kaavojen mukaan, vaan esiin nousee hallinnon tavoitteiden ja kansalaisten yhteiskunnallisen tietoisuuden välinen epäsuhta, ja sama puolue saattaa pyrkiä tavoitteisiinsa monia eri teitä (Ratman-Liverska, 1994).

Muutosvastaisuus on myös luonnollinen ja odotusten mukainen ilmiö, jota nykyisessä tilanteessa vahvistaa muutosten toteuttamisessa tarvittavan tiedon puute. Tietomme eivät voi olla riittäviä, sillä monia rakenteellisia kysymyksiä ei vielä ole ratkaistu, kaikkia tarpeellisia uusia lakeja ei vielä ole laadittu, eivätkä markkinatalouden säännöt ole vielä muotoutuneet. Muutosten vastustus jatkaa kasvuaan. Ihmiset alkavat olla hämmentyneitä, eikä tällaisesta tilanteesta ole enää pitkä matka tuhoavaan käyttäytymiseen.

Ulospääsyä etsitään eikä ratkaisuja ole helppo löytää. Aikuiskasvatus voi tässä tilanteessa olla merkittäväksi avuksi, ja sitä käsitellään seuraavassa lyhyesti.

Aikuiskasvatus ja koulutustarpeet

Kaikilla puheena olevilla mailla on aikuiskasvatuksen suhteen samankaltaiset tarpeet, jotka voidaan jaotella muutamiiin tyypillisiin luokkiin. Luettelo ei noudata tärkeysjärjestystä, vaikka yleisimmät tarpeet ovatkin listan alkupäässä:

a) yhteiskunta ja demokratia: lyhyesti sanoen sillä tarkoitetaan sellaista tietoa, joka auttaa kansalaisia demokraattisen yhteiskunnan ja politiikan ymmärtämisessä, hyväksymisessä ja kehittämisessä; b) talous: talouselämän uudellinen rakenne ja toiminta vaativat kouluttamaan ja uudelleenkouluttamaan työntekijöitä, etenkin johtavassa asemassa olevia, yrittäjiä sekä myös tavallisia kansalaisia; c) työllisyys: työssäkäyvien ja työttömien kouluttaminen ja uudelleenkoulutus työn säilyttämistä, muuttamista tai hankkimista silmäläpäitien; d) koulutus: yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen hankkiminen ja sen myötä väestön ammatillisen ja koulutuksellisen tason nostaminen; e) yleissivistävä vapaa kansansivistystyö; f) eräät tietyt ja verraten itsenäiset tiedonalat: vieraat kielet, informaatio- ja tietotekniikka, ekologia, uudistuva lainsäädäntö, hallinto ja sääntely; g) erityisryhmien koulutus: vammaiset, siirtolaiset, maalla asuvat, vähemmän koulutetut, eläkeläiset jne; h) funktionaalinen lukutaito; i) aikuiskasvattajien koulutus.

Luetellut tarpeet ovat ajankohtaisia enemmän tai vähemmän kaikissa puheena olevissa maissa. jos kuitenkin tarkastelemme niiden tärkeysjärjestystä, huomaamme joidenkin tarpeiden esiintyvän niissä kaikissa ensisijaisena ja olevan ennemminkin seurausta niissä yhtäaikaaisesti vallitsevasta samankaltaisesta muutosvaiheesta. Näillä tiedon alueilla vallitsee erittäin suuri ja todellinen koulutustarve, joka ei jää pelkästään julkilausumien tasolle. Tärkeimpiä ovat johtoportaan ja liikemiesten koulutus, työttömien koulutus ja uudelleenkoulutus, vieraiden kielten opetus, tietotekniikan opetus sekä lisäksi jonkin verran myös kansalaisten kouluttaminen hyödyntämään talouselämän tarjoamia uusia mahdollisuuksia, kuten perustamaan yrityksiä ja liikkeitä; kansalaisten kouluttaminen pankki- ja rahamarkkina-asioissa (pörssi, osakkeet, korot, sijoitukset) sekä kansalaisten pitäminen ajan tasalla uusien lakien ja säädösten suhteen.

Näitä maita yhdistävien ensisijaista koulutustarvetta koskevien yhtäläisyyksien lisäksi niiden aikuiskasvatuksessa on myös yhteisiä luonteenomaisia puutteita, jotka koskevat aikuiskasvatuksen sisältöä.

Koulutuksen suurimmat puutteet

Merkittäviä puutteita on varsinkin seuraavilla alueilla: tutkintoon tähtäävä koulutus; kaikki virallisen ja muodollista pätevyyttä tarjoavan koulutuksen muodot kaikilla koulutuksen tasoilla; vapaamuotoinen

yleissivistävä koulutus (etenkin opetussisällön sovittaminen vastaamaan erilaisia tarpeita ja kulttuurin kehityksen huomioon ottaminen); poliittinen koulutus ja ammattiyhdistyskoulutus.

Luetellut puutteet merkitsevät usein jopa taantumista verrattuna tasoon, joka saavutettiin yhteiskuntamurrosta edeltäneellä kaudella, jolloin yhteiskunta tai vallitseva poliittinen suuntaus vielä tuki niitä. Toiset puutteista taas voidaan nähdä myös tai nimenomaan seurauksina siitä, että yhteiskuntamurroksen ansiosta vasta nyt tyydytetyksi tulleet sosiaaliset tai henkilökohtaiset tarpeet eivät itseasiassa olekaan tulleet riittävän hyvin tyydytetyiksi, ja niinpä puutteita esiintyy koulutuksessa kansalaistaitoihin ja demokratiaan; koulutuksessa tehokkaampaan työhön ja työtapoihin; tietojen täydentämisessä ja ajan tasalle saattamisessa; nuorten aikuisten koulutuksessa; koulutuksessa ekologiseen vastuuseen; maatalouskoulutuksessa sekä etnisten ryhmien välisissä suhteissa.

Sekä prioriteetit että puutteet voidaan selittää: molemmat ovat seurausta yleisistä yhteiskunnallisista (poliittisista, taloudellisista ja kulttuurisista) olosuhteista sekä osittain myös aikuiskasvatuksen rakenteissa ja kehityksessä vallitsevista puutteista.

Erot maittain

Ennen kuin ryhdymme lähemmin tarkastelemaan näitä yleisiä prioriteetteja ja puutteita on meidän kuitenkin mainittava, että jokaisella näistä maista on myös oma erityinen prioriteetti- tai ongelma-alueensa, joiden suhteen ne eroavat toisistaan. Tyypillinen esimerkki on Kroatia, jossa on sodan takia korostettu sosiaalisten erityisryhmien koulutusta (vammutuneet, pakolaiset, paluumuuttajat, sotilaat), ja jossa muiden prioriteettien ohella on annettu rauhankasvatukselle ja kansainvälisten suhteiden ymmärtämiseen tähtäävälle koulutukselle suuri painoarvo (Pongrac, 1994).

Bulgariassa puhutaan ammattikoulutuksen täydellisestä romahduksesta. Se on ollut seurausta toisaalta siitä, että valtiolla ei ole ollut tarvittavia kehityssuunnitelmia ja toisaalta taas aikaisemmin toimineiden koulutuslaitosten sulkemisesta. Niinpä siellä pidetään ammattikoulutuksen jälleenrakentamista ensisijaisena tehtävänä (Stefanov). Tšekin tasavallassa ja Slovakiassa on nähtävissä aikuiskasvatuksen yleistymisen akateemisissa laitoksissa (Hartl, 1993).

Virossa taas painotetaan voimakkaasti ammattikoulutusjärjestelmän mallia, jonka avulla pyritään lisäämään työmarkkinoiden kilpailukykyä ja paikallista yrittäjyyttä tarkoituksena tukea alueellista kehitystä. Tätä varten on laadittu erityinen projekti (Laanvee, 1994). Samoin on Latviassa kommunismista irtautuneiden valtioiden taloudellista jälleenrakentamista ohjaavan mallin laadinnan yhteydessä painotettu vahvasti ihmisten pätevoittämistä vaativampiin tehtäviin ja asiantuntijoiden, liikemiesten sekä kansalaisten uudelleen kouluttamista (Plotnieks, 1994). Liettuassa on viralliseen koulutukseen (iltakouluihin) osallistuminen vähentynyt, mutta sen vastapainona on panostettu entistä enemmän yksilöiden ja ryhmien omaehtoisen opiskelun organisoimiseen.

Unkarilaiset ovat ulkomaisen yhteistyökumppanin avustuksella aloittaneet projektin, jossa pyritään kansanopistojen elvyttämiseen (Toth, 1989). Maailmanpankin lainan avulla ja oman työministeriönsä tuella he ovat myös perustaneet nykyaikaisen työvoiman uudelleen koulutusjärjestelmän, jonka toimipisteiden verkosto ulottuu yli koko maan. Puolassa on perustettu kansalaistaito- ja talouskysymyksiin keskittyviä koulutuskeskuksia, jotka kuuluvat projektiin "koulutus kansalaistaitoihin demokraattisessa yhteiskunnassa". Sitä on toteutettu yhteistyössä Yhdysvaltalaisen Ohio State Universityn kanssa (Ratman, 1994). Sioveniassa on onnistuttu aktivoivien opiskelutapojen, opintopiirien, avulla motivoimaan suuri määrä kansalaisia opiskelemaan ja kouluttautumaan (Jelenc, 1994).

Aikuiskasvatus ennen ja jälkeen maailmansodan

Aikaisemmasta aikuiskasvatustraditiostaan ja aikuiskasvatuksen kehityssuunnistaan riippumatta olivat kaikki Keski- ja Itä-Euroopan maat tavallaan - toiset enemmän, toiset taas vähemmän - seuranneet eurooppalaisia esikuvia ja perinteitä, ja niissä oli jo viime vuosisadalla tai sitäkin aikaisemmin olemassa sängen kehittyneitä kansanvalistuksen muotoja. Tämän vuosisadan alkupuolella niissä myös jo pidettiin aikuiskasvatusta erityisenä ja itsenäisenä koulutuksen osa-alueena.

Toisen maailmansodan jälkeen kaikkien näiden maiden oli omaksuttava neuvostoliittolainen koulutusmalli, jossa koulut ja poliittinen kasvatus asetettiin etusijalle - työläisten ja työväenluokan kehittämisen nimissä. Tämä hyödytti pääasiassa poliittista eliittiä. Etenkin yleissivistävä ja epävirallinen, yksilön henkilökohtaiseen kehitykseen tähtäävä koulutus joutui taka-alalle, vaikkakin käytössä oli monia kulttuurisen, tiedettä kansantajuistavan ja ammattiyhdistysliikkeiden organisoiman koulutuksen muotoja, joissa opetuksen sisältö valikoitiin ideologisten kriteereiden mukaan. Tällaisia olivat esimerkiksi kulttuurikeskukset, tieteellisen tiedon levittämiseksi omistautuneet yhdistykset, sosialistiset akatemioiden, ammattiyhdistysten koulutuskeskukset jne.

Tuolloinkin monet maat - esimerkiksi Tšekin tasavalta, Unkari, Kroatia ja Puola - kuitenkin onnistuivat kehittämään sängen laaja-alaista vapaamuotoisempaa koulutustoimintaa ja ylsivät siten varsin korkealle tasolle myös aikuiskoulutuksen kehittämisessä.

Valtionsosialismin ja kommunismin valtakauden loppupuolella olot kaikissa puheena olevissa maissa, vähiten ehkä entiseen Jugoslaviaan kuuluneissa maissa, muuttuivat ankarammiksi ja aikuiskasvatuksen kannalta katsoen paljon epäsuotuisammiksi. Tuohon aikaan muodolliseen koulutukseen osallistuvien määrät laskivat meillä rajusti ja aiemmin toimineita, vapaata ja epävirallista koulutusta tarjonneita koulutusmuotoja lakkautettiin.

Kommunismin jälkeisen ajan saama perintö

Tämä oli se perintö, joka puheena olevilla mailla oli niiden siirtyessä kommunismin jälkeiseen aikaan. Aikuiskasvatusjärjestelmä oli valmiiksi epäedullinen, ja poliittiset ja yhteiskunnalliset olot pahensivat tilannetta entisestään. Valtiot suhtautuvat aikuiskasvatukseen enimmäkseen kommunismin tuotteena ja jäänteinä, eivätkä halua tukea sitä millään tavalla. Hallitukset eivät kykene tai halua nähdä aikuiskasvatuksen etuja (Kulich, 1994).

Taloudellinen tilanne on kaikkialla kriittinen ja tämä heijastuu voimakkaasti julkisen vallan koulutukselle antamaan tukeen; tässä tilanteessa aikuiskasvatuksen saama tuki jää erityisen pieneksi. Aikuiskasvatus jää markkinavoimien toiminnan varaan, ja niinpä parhaat toimintaedellytykset jäävät niille alueille, jotka joko suoraan hyödyttävät yksilöitä (vieraat kielet, yritystoimintakoulutus, tietotekniikka) tai talouselämää (liikealan- ja johtamiskoulutus) tai joita valtiovallan on pakko tukea välttääkseen yhteiskunnallisia levottomuuksia (työttömät).

Aikuiskasvatus ei siten enää nauti valtion automaattista tukea eikä sitä myöskään yritysten tai talouselämän taholta laajemmin tueta. Sekä vapaamuotoiseen että muodolliseen koulutukseen osallistutaan entistä vähemmän eikä koulutusta kansalaistaidoissa ei tueta kylliksi. Tällainen tilanne - jota osuvasti kuvaa lainaus: "Koulutus on uuden demokraattisen hallituksen prioriteeteista viimeisimpiä ja koulutuksen alalla viimeisenä tulee aikuiskasvatus." (Basel, 1992: s.57) - on kaikkein luonteenomaisin niille maille, joissa aikuiskasvatus on tähän asti ollut kehittyneintä (Tšekin tasavalta, Unkari ja Puola).

Tilanne on parempi esimerkiksi Virossa ja Sloveniassa, joissa uusi yhteiskunnallinen tilanne eli itsenäisen valtion perustaminen on aikuiskasvatusalan asiantuntijoiden erittäin aktiivisen toiminnan kautta johtanut myös aikuiskasvatuksen verrattain myönteiseen kehitykseen. Itsenäistyminen saattaa hyvinkin innostaa näitä

maita ryhtymään kunnianhimoisempiin kehitysprojekteihin. Useimmissa maissa ala on kuitenkin suurimmaksi osaksi menettänyt asemansa ja vaikutusmahdollisuutensa.

Lakien ja hallinnon tyhjiössä

Kuvattuun tilanteeseen liittyy tietenkin myös se tosiasia, että aikuiskasvatusta ei ole näissä maissa juuri vielä lainsäädäntöteitse säännelty. Sitä koskevia uusia lakeja ei juurikaan vielä ole, vaan vanha ja sangen puutteellinen koulutusta koskeva lainsäädäntö on yleensä yhä voimassa.

Aikuiskasvatuksen hallinto joko puuttuu täysin, on heikkoa tai vastuunjako eri ministeriöiden välillä on epäselvä, ja aikuiskasvatuksen tarjoajien verkosto kehittyy ikäänkuin sokeiden voimien ohjaamana.

Monia aikaisemmin toimineita oppilaitoksia on suljettu ja lukuisia uusia - etenkin yksityisiä - oppilaitoksia syntyy ilman valtion riittävää ohjausta tai tukea. Vanhat organisatoriset rakenteet ovat vielä paikoillaan, ja entiset byrokraattiset asenteet ja opetusmenetelmät vallitsevat edelleen opettajien ja oppilaiden keskuudessa (Kulich, 1994). Aikuiskasvatuksen parissa työskentelevien määrä on myös nopeasti supistunut. Kuvaannollisesti sanoen (Hartl, 1992: s.62) kysymyksessä on "tyhjiö, jossa vanha tuhoutuu eikä uutta ole vielä syntynyt tilalle."

Nähtävissä on myös joitakin merkkejä muutoksesta parempaan. Kolmessa maassa, Virossa, Unkarissa ja Sloveniassa, on perustettu ministeriön yhteyteen aikuiskasvatusta varten oma hallinnollinen yksikkö. Useimmissa maissa, esimerkiksi Tšekin tasavallassa, Kroatiassa, Romaniassa ja Sloveniassa, on valmisteilla erityisiä aikuiskasvatusta koskevia lakeja, ja Virossa sellainen on jo hyväksyttykin. Lehdistö ja julkaisutoiminta ovat kasvaneet nopeasti.

Aikuiskasvatusinstituutioiden itsenäisyys sekä organisaation että opetussisällön suhteen on lisääntynyt, kansainvälinen yhteistyö on ollut kasvussa ja aikuiskasvatuksen ammattilaiset järjestäytyvät uusien yhteistyöelimien avulla. Kokonaisuutena ottaen voidaan silti puhua pysähtyneisyydestä tai jopa taantumasta, eikä tulevaisuudessakaan ole syytä odottaa kovin nopeaa kehitystä parempaan.

Tällaisessa tilanteessa aikuiskasvatus ei selvästikään kykene vastaamaan kaikkiin niihin suuriin ja alati kasvaviin uusiin tarpeisiin, joita kuvattiin edellä. Tutkimuksella on tärkeä tehtävä etsittäessä tilanteeseen muutosta. Tutkimuksen merkitys korostuu, kun tiedetään asiantuntijoiden olevan yhtä mieltä siitä, että ulkomaisia malleja ei voida suoraan soveltaa uusiin yhteiskunnallisiin tilanteisiin, vaan niitä on ensin tutkittava ja niiden soveltuvuus on voitava etukäteen arvioida.

Aikuiskasvatustutkimuksen nykyongelmia

Tutkimustoiminta oli useimmissa tarkasteltavana olevissa maissa vuoteen 1989 asti verraten hyvin kehittynyttä; pisimmällä olivat Tšekkoslovakia, Unkari, Puola ja Jugoslavia (Kulich, 1994). Toiminta keskittyi joko yliopistoihin ja korkeakouluihin tai erityisiin instituutteihin ja ministeriöiden tutkimuskeskuksiin, joista ministeriöiden tutkimuskeskukset olivat hyvin varustettuja ja toimivat varsin laaja-alaisesti. Kulichin mukaan (1994, s. 15) tutkimus ei monissa maissa tapahtunut yliopistoissa, vaan tiedeakatemoissa, sosialistisissa akatemoissa ja erityisissä tutkimuslaitoksissa, sillä niiden toimintaa oli helpompi valvoa poliittisesti. Tutkimus noudatteli valtion tai aluehallinnon laatimaa suunnitelmaa. Tällöin luonnollisesti ainakin tutkimuksen virallinen sisältö määräytyi kulloinkin vallitsevan poliittisen ja ideologisen suuntauksen mukaan.

Aikuiskasvatuksen tutkimuksen nykyinen tilanne on kuvattunkaltainen koulutuksen ja aikuiskasvatuksen osalta. järjestäytyneen yhteiskunnan kriisi ei voi olla heijastumatta tieteen kriisinä, vaikkakin nyt, kun tieteen ei enää tarvitse tyydyttää reaaliosialistisen yhteiskuntajärjestelmän asettamia vaatimuksia, se saa myös

vastata suuriin haasteisiin. Tutkijoille tämä merkitsee "...vaikeuksista ja esteistä huolimatta innostavaa tehtävää" (Malewski, 1992: s. 63).

Aikuiskasvatuksen tutkimuksessa yleisesti vallitsevaa tilannetta leimaavat etenkin seuraavat useimmille kysymyksessä oleville maille enemmän tai vähemmän yhteiset piirteet:

- a) Tutkimustoiminnan intensiteetti ja laajuus ovat vähentyneet tuntuvasti verrattuna tilanteeseen ennen sosiaalista ja taloudellista murrosta.
- b) Poliittisten muutosten rajuus on ohjannut tutkimuksen uusille alueille. Teknologisia ja taloudellisia projekteja suositaan humanististen projektien kustannuksella. Taloudellinen panostus tutkimukseen on jo valmiiksi vähäistä, ja erityisen vähäistä se on aikuiskasvatuksessa, jonka asema on vieläkin heikompi kuin pedagogisen tutkimuksen yleensä. Esimerkiksi Puolassa panostetaan aikuiskasvatuksen tutkimukseen niin vähän verrattuna lasten ja nuorten koulutuksen tutkimukseen, että maan kansallista tutkimuskomiteaa ei voida pitää pätevänä asiantuntijana alan kysymyksissä (Ratman, 1994, s. 13).
- c) Luonteenomaista tälle tilanteelle on myös kehityssuunnissa vallitseva hajaannus, joka näkyy erityisen selvästi toistaiseksi selkiintymättömissä kansallisissa prioriteeteissa ja tutkimuksen suuntaviivoissa. Puutteita on strategisissa näkemyksissä sekä tutkimustoiminnan koordinoinnissa ja kartoituksessa (organisaatioiden ja tutkijoiden määrät ja yhteistyömuodot, käytettävissä oleva tekninen laitteisto, organisaatio, rahoitus, julkaisumahdollisuudet jne.). Hallituksilta puuttuu kokonaisnäkemys, aikuiskasvatuksen tutkimuskentästä ei ole selkeää kuvaa, aikuiskasvatuksen tutkimus on usein rajoittunutta ja sirpaleista eikä tutkimustoimintaan kykenevien eri ministeriöiden työtä ole koordinoitu.
- d) Tutkimusohjelmat ovat muuttuneet suuntaan, jossa kiinnitetään huomiota yksinomaan siihen, voidaanko tutkimuksen tuloksia soveltaa käytäntöön.
- e) Ideologiset tekijät vaikuttavat nykypäivänä aivan yhtä voimakkaasti kuin ennenkin; nyt vain asetetaan etusijalle sellaisia suuntauksia, jotka sosialismi oli torjunut (Ratman, 1994, s. 14).
- f) Tutkimustoiminnassa ovat seuraavat yleiset ominaispiirteet tulossa esiin:

- Valtion rahoitusta tutkimustoiminnalle on leikattu ja tilalle on tullut projektien omarahoituksen periaate. Näin ollen rahoitusta on tarvinnut etsiä monista eri lähteistä eikä se ole ollut etukäteen varmallalla pohjalla. Aikuiskasvatuksen tutkimuksella ei säännönmukaisesti ole ollut omaa erityistä rahoituslähdettään. Joissakin maissa (Unkari, Liettua, Venäjä ja Slovenia) hallitus on kanavoinut määrärahat erityisten tutkimusrahastojen kautta. Jotta Sloveniassa saisi projektille rahoitusta, on tärkeää toimia yhteistyössä sellaisten osapuolten kanssa, joilla on rahoitusta omasta takaa. Tällaisia osapuolia ovat yleensä opetus- ja työministeriöt, jotka tällä tavoin pääsevät suuntaamaan tutkimusta omien tavoitteittensa mukaisesti. Hallitukselta saatavan tuen määrä riippuu poikkeuksetta vallitsevasta taloudellisesta tilanteesta, joka on kaikkialla heikko.

- Monet potentiaalisista rahoituslähteistä (ministeriöiden lisäksi liikeyritykset, suuret järjestöt ja paikalliset hallintoelimet) ovat vaikeassa tilanteessa haluttomia rahoittamaan tämänkaltaisia projekteja.

- Tutkimuksesta on tullut kauppatavaraa, johon vaikuttavia tekijöitä ovat työttömyys, hyvinvoinnin taso, yhteiskuntaluokkien vauraus ja markkinoiden vaatima pätevyys (Malewski, 1992, s. 59).

- Ne tahot, jotka rahoittavat koulutuksen tutkimusta (esimerkiksi korkeakoulu- ja yliopisto-opetuksen kehittämisrahastot), eivät pidä aikuiskasvatusta ensisijaisena kohteena.

- Aiemmin toimineita aikuiskasvatuksen tutkimuksen kannalta merkittäviä instituutioita on suljettu. Tutkijoiden määrä on vähentynyt eikä kehitystä eteenpäin vievän tutkimuksen vaatimaa infrastruktuuria ole.

- Tutkimustiedon keräämiseen ja käytettävissä olevien hyödyllisten tilastollisten indikaattoreiden vähenemiseen kohdistuva hallituksen valvonta on hajanaista.

- Niiden tahojen välillä, joiden tulisi olla kiinnostuneita aikuiskasvatuksesta ja alan tutkimuksesta, vallitsee vastakkaisia näkemyksiä. Rahoituksen hankkimisen keinoista ei ole yksimielisyyttä, rahoittajien ja tutkimusyhteistyötä tekevien tahojen etujen yhteensovittaminen on hyvin heikkoa, ja tämä muodostaa esteen yhtenäisen tutkimusohjelman kehittämiseksi.

- Mainitut piirteet ovat ehkä kaikkein selvimmän havaittavissa ammatillisen koulutuksen alueella, josta on jopa sanottu, että siinä ovat "...tutkimus- ja kehitysrakenteet romahtaneet (Grootings, 1992: s.4).

- Tutkimus on riippuvaista yksilöistä ja heidän kiinnostuksensa kohteista. Yleistäen voidaan sanoa, että käytännön asiantuntijat eivät useinkaan ole kiinnostuneita tutkimuksesta.

Tutkimustyön tekijät ovat säännönmukaisesti yliopistojen ja korkeakoulujen professori-, opettaja- ja tutkijakuntaa. Koska ajat ovat hyvin vaikeat muunlaisten instituutioiden, suorittaman tutkimuksen kannalta, on valtaosa tutkijoista keskittynyt yliopistoihin. Aiemmin toimineet (hallitusten ylläpitämät) tutkimuslaitokset ovat suurimmaksi osaksi hajonneet, eikä niiden tilalle ole perustettu uusia, nimenomaan aikuiskasvatuksen tarpeisiin suunniteltuja laitoksia. Aikuiskasvatuksen tutkimusta harjoitetaan lähinnä muiden tieteenalojen tutkimuslaitoksissa oman pääasiallisen tutkimusalan ohessa.

Tutkijoiden määrä riippuu voimakkaasti olemassaolevista taloudellisista voimavaroista, ja se on Baltian maita ja Sloveniaa lukuunottamatta säännönmukaisesti pienempi kuin aikaisemmin.

Useimmissa puheena olevissa maissa ei tutkimusalueita ole selkeästi määritelty tietyn harkitun, systemaattisen tai pysyvän toimintaperiaatteen pohjalta. Kun valtio ei käytännöllisesti katsoen enää rahoita aikuiskasvatuksen tutkimusta ainakaan merkittävässä mittakaavassa, määräytyy tutkimuskohteiden tärkeysjärjestys lähinnä tutkimuslaitosten tai tutkijoiden itsensä vaihtelevien intressien mukaan. Useimmiten määrävänä tekijänä ovat yliopistojen opettajat, jolloin tutkimusaiheet liittyvät luennoilla käsiteltyihin aihepiireihin. Koska kansallisia erityistarpeita ei pyritä ottamaan huomioon, tutkimusten aiheet valikoituvat satunnaisesti ja ovat (myös yliopistojen ulkopuolella) sidoksissa paikallisesti ajankohtaisiin tarpeisiin. Tutkimustyön määrä ja aihepiiri muuttuvat vuosittain. Tutkimuskohteiden tärkeysjärjestystä ei myöskään ole mitenkään institutionalisoitu.

Jotta aikuiskasvatuksen tutkimuksen toimintaperiaatteet voitaisiin määrittellä, on tärkeää myös ottaa huomioon se, että entinen valtakoneisto asetti etusijalle ne projektit, jotka keskittyivät lähinnä osallistujien koulutusta koskeviin kysymyksiin eivätkä olleet yhteiskunnallisesti suuntautuneita. Niinpä huomio kiinnitettiin etenkin oppimismenetelmiin ja kognitiivisiin prosesseihin eikä sosiaalisiin kysymyksiin.

Nykyisten olosuhteiden ja tarpeiden vertaaminen aikaisemmin vallinneisiin olisi varmasti tutkimuksen prioriteettien muuttamiseksi välttämätöntä. Yksi merkittävä näkökohta, joka ei kuitenkaan useimmissa raporteissa tule esille, on se tosiasia, että humanistiset tutkimusprojektit tulevat tärkeysjärjestyksessä viimeisinä. On myös hämmästyttävää, että talouteen ja uusien teknologioiden kehittämiseen lähemmin liittyvät projektit saavat usein varsin vähän huomiota, vaikka kysymys on sellaisista kehityksen avainalueista, jotka muuten ovat muutosvaiheeseen joutuneiden valtioiden prioriteettilistan kärjessä.

Ilmaistuja tutkimus prioriteetteja

Jotta tutkimusaiheiden tärkeysjärjestys eri maissa voitaisiin selvittää, lähetettiin tutkimusprojektimme kansallisten tutkimusten tekijöille erityinen tätä seikkaa koskeva kyselylomake. Koska saimme kyselyyn vain viisi vastausta, on meillä käytettävissämme raportti tutkimusaiheiden tärkeysjärjestyksestä viidessä eri valtiossa, jotka ovat Viro, Kroatia, Puola, Venäjä ja Slovenia. (Viite 4).

Kyselymme vastauksissa ilmaistujen prioriteettien osalta voimme korostaa seuraavia keskeisiä havaintoja:

- Valtiolliset prioriteetit - ainakin ne, jotka myös saavat valtion taloudellista tukea siinä määrin kuin se näinä taloudellisesti vaikeina aikoina on mahdollista - osoittautuvat enimmäkseen odotusten mukaisiksi: etualalla ovat työmarkkinat ja työllisyys; muodollinen (koulu)opetus; ammattikoulutus sekä aikuiskasvatuksen järjestelmä, toimintaperiaatteet ja tarpeet.

Ne aihepiirit, joita ei useimmissa maissa laajasti ottaen pidetä yhtä tärkeinä, jakautuvat eri tavoin eri maissa ja riippuvat paikallisista olosuhteista sekä kyseisen maan aikuiskasvatuksen tilasta. Näihin kuuluvat erityisesti tietyille kohderyhmille tarjottavan koulutuksen tutkimus, yleissivistävän vapaamuotoisen koulutuksen tutkimus sekä elämänlaadun tutkimus.

Odottaisimme luonnollisesti, että yhteiskunnallista ja taloudellista kehitystä sekä kansalaistaitojen ja demokratian kehittämistä tukeva tutkimus saisi enemmän valtionapua. Kansalaistaitoja tukeva tutkimus on kuitenkin tarkasteltavana ajanjaksona saanut aiempaan nähden jonkin verran enemmän tukea. Sitä vastoin koulutusta yhteiskunnan kehityksen tukijana tarkastelevaa tutkimusta on rahoitettu verrattain heikosti, mikä osoittaa sen, että aikuiskasvatuksen merkitystä kyseisten maiden kehitykselle ei vielä kovin hyvin ymmärretä.

- Yhteiskunnallisen alan yhteistyötahot ovat puolestaan eniten kiinnostuneita työmarkkinoita palvelevasta koulutuksesta ja inhimillisten voimavarojen kehittamisestä. Yllättävää ja vähemmän innostavaa puolestaan on se, että ammatillisen koulutuksen tutkimus on enimmäkseen - vaikkakaan ei kaikkialla - sangen epätasaisesti ja puutteellisesti tuettua. Vähemmän odottamatonta on aikuiskasvattajien, aikuiskasvatuksen uudistajien ja kehittäjien saaman tuen hajanaisuus.

- Tutkijat ovat kaikkein parhaiten selvillä siitä, että kehityksen on perustuttava pitkälle vietyyn ammattitaitoon ja teoriaan. Niinpä heidän mielenkiintonsa kohdistuu ensisijaisesti teoreettisten ja rakenteellisten kysymysten vertailevaan tutkimukseen. Tutkijat eivät ymmärrettävästi myöskään laiminlyö muita aiheita. Esimerkiksi aikuiskasvatuksen tarpeen kartoittamista, lukutaidon riittävyttä, koulutuksen menetelmien ja muotojen uudistamista, aikuiskasvatuksen historiaa sekä koulutusta työmarkkinoiden tarpeisiin ei myöskään unohdeta.

Tutkijoiden suuntautumisessa on nähtävissä suuria muutoksia, jotka selittyvät osittain sillä, että tutkijat olivat jo ennen yhteiskunnallista murrosta tienneet, mitä olisivat halunneet tutkia. Löydämme vahvistuksen aikaisemmalle havainnolle, jonka mukaan tutkijat ovat pitkälti hylänneet kapea-alaisesti osallistujien ominaisuuksiin keskittyvän tutkimussuunnan (joka oli luonteenomainen entisen alistavan yhteiskuntajärjestyksen aikana) ja suuntautuvat nyt yhä enemmän yhteiskunnallisesti ajankohtaisiin kysymyksiin.

Kansainvälinen yhteistyö

Kansainvälisten tahojen antaman rahoituksen määräämiin prioriteetteihin ei tässä yhteydessä puututa sen lähemmin. Riittää, kun mainitaan tämän tuen olevan kattamiensa aihepiirien suhteen erittäin laaja-alaista ulottuen teoreettisista kysymyksistä hyvinkin soveltaviin (kuten esimerkiksi koulutuksen saatavuus) ja ajankohtaisiin arkielämää lähellä oleviin aiheisiin (esimerkiksi eläkeläisten koulutus, elämänlaatu).

Kansainvälisen yhteistyön alueella näyttää myös siltä, että puheena olevat maat ovat vähitellen lähentymässä kehittyneempiä maita, joiden yhteydestä ne on pitkään pidetty väkivalloin erossa. Kansainväliset kontaktit ja toimintamuodot lisääntyvät vähitellen, mikä näkyy etenkin seuraavilla alueilla:

- Yksilöiden ja yhteisöjen mahdollisuus päästä mukaan kansainvälisten järjestöjen, esimerkiksi ESREAn, EAEAn, ja UNESCO:n projekteihin on parantunut.
- Kansainvälisten järjestöjen jäsenyydet ovat lisääntyneet.
- Osallistuminen kansainvälisiin konferensseihin on kasvanut.

- Yksilöiden välinen kanssakäyminen, järjestöjen edustajien vierailut ja aikakausjulkaisujen vaihto ovat lisääntyneet.
- On ryhdytty integroitumaan kansainvälisiin tutkimusverkostoihin kuten Tempus, ESREA ja Erasmus.

Baltian maiden ja Pohjoismaiden välinen yhteistyö on muodostumassa erityisen tiiviiksi, mutta muutoin jokainen maa etsii omat kontaktinsa. Tällainen yhteistyö ei kuitenkaan voisi toimia, elleivät kehittyneet länsimaat ja länsimaiset järjestöt tukisi sitä taloudellisesti, sillä entisten kommunististen valtioiden hallitukset kykenevät osoittamaan tähänkin tarkoitukseen vain vaatimattomia summia eivätkä aina sitäkään. Erityinen tilaisuus Keski- ja Itä-Euroopan maiden ja länsimaiden väliselle yhteistyölle on avautunut Soros-säätiön ja Saksan kansanopistoyhdistyksen toiminnan ja tuen kautta.

Muuten pessimismi on kuitenkin edelleen vallalla - etenkin siellä, missä ei vielä ole nähtävissä mitään merkkejä muutoksesta parempaan. Niinpä esimerkiksi Malewski (1992, s. 59) katsoo, että nykytilanteessa yleiset poliittiset ja yhteiskunnalliset muutokset tekevät aikuiskasvatuksen tutkimuksen Puolassa epämielekkääksi. "Yritämme aivan alkutekijöistä lähtien tunnistaa, kuvata ja analysoida sellaisia aikuiskasvatukseen liittyviä ilmiöitä, jotka vain hämärästi heijastelevat tulevaisuuden tutkimusaluetta." Kuitenkin tässäkin lausahduksessa optimismi itseasiassa pyrkii nousemaan pessimismin yläpuolelle.

Nousu on välttämätöntä; esimerkkinä Slovenia

Kehitys tulee varmasti, vaikkakin ehkä vain vähitellen, kääntämään nykyisen laskevan tai pysähtyneen suuntauksen nousuun. Näin täytyy tapahtua, sillä ennemmin tai myöhemmin tässäkin kirjoituksessa kuvattu aikuiskasvatuksen valtava tarve tulee herättämään yhteiskunnan tukemaan sitä. Samaan suuntaan vaikuttaa myös se, että ymmärretään aikuiskasvatuksen elintärkeä osa sekä yksilön henkilökohtaisen kehityksen että nykyajan yhteiskunnan yhteiskunnallisen ja taloudellisen kehityksen edistäjänä sen sijaan, että se nähtäisiin vain jonkinlaisena kommunistisen kauden jäänteinä. Tämän tavoitteen saavuttamisessa Keski- ja Itä-Euroopan maat tarvitsevat kiireellistä apua sekä suoraan kehittyneiltä mailta että toistensa kanssa tehtävän yhteistyön muodossa.

Tähän asti kuvatusista yleisistä kaavasta meidän on kuitenkin erotettava muutamia maita, jotka aikuiskasvatuksen tutkimuksen alueella ovat joko osoittaneet joitakin lupaavia piirteitä tai ovat esimerkkinä alaa koskevista myönteisistä muutoksista Keski- ja Itä-Euroopan maissa. Esimerkkinä mainitsen Slovenian, jossa olen viimeksi kuluneiden viidentoista vuoden ajan itse tehnyt intensiivistä yhteistyötä aikuiskasvatuksen tutkimuksen kehittämiseksi. Aikuiskasvattajat ja alan tutkijat olivat jo hyvin varhain (vuodesta 1984 alkaen, mutta varsinkin vuoden 1987 jälkeen) ennakoineet uusia yhteiskunnallisia haasteita ja tutkimustoimintansa kautta - josta suurin osa oli vertailevaa tutkimusta - luoneet perustaa aikuiskasvatusjärjestelmän ja käytännön aikuiskasvatuksen kehittämiseksi. Tämän aikuiskasvatustyön ja tutkimustyön ensisijaisena päämääränä oli luoda Slovenian aikuiskasvatukselle toimiva malli, jonka pohjalta aikuiskasvatusta voitaisiin kehittää verraten autonomisena ja erillisenä osana yleistä koulutusjärjestelmää.

Samanaikaisesti itsenäisen Slovenian valtion perustamisen kanssa alkoi myös aikuiskasvatus saada enemmän valtiollista tukea. Uusien toimenpiteiden joukossa olivat erityisten aikuiskasvatuksesta vastaavien osastojen perustaminen opetusministeriön ja työ-, perheasian- ja sosiaaliministeriön yhteyteen, uuden kattavan aikuiskasvatustalouden valmistelu, valtion erillisrahoituksen osoittaminen aikuiskasvatukselle ja uuden (graduate study program) yliopistotasaisen aikuiskasvatuksen opintolinjan luominen sekä ennen muuta Slovenian aikuiskasvatuskeskuksen yhteyteen perustettu aikuiskasvatuksen kehitys- ja tutkimusinstituutti.

Slovenian aikuiskasvatuskeskuksen toiminta on organisoitu siten, että tutkimustyö on edustettuna kaikissa alan kehitysprojekteissa ja tutkimuksen tuloksia tullaan myös soveltamaan käytäntöön. Toiminnassa noudatetaan seuraavaa työjärjestystä: tutkimus - ideoiden kehittäminen/asiantuntijatahojen ja asianosaisten kuuleminen - aineiston käsittely - aikuiskasvattajien kouluttaminen - julkaisut.

Tutkijat luovat tutkimuksen suuntaviivat, mutta rahoituksen saaminen edellyttää niiden alistamista eri ministeriöiden arvioitavaksi (tieteestä ja teknologiasta, koulutuksesta, urheilusta, työmarkkinoista, perheasioista ja sosiaalialasta vastaavat ministeriöt), jotka pääasiassa vastaavat aikuiskasvatuksen tutkimuksen rahoituksesta. Ensisijainen päätösvalta on tiede- ja teknologiaministeriöllä, joka vastaa kansallisesta tutkimus- ja kehityspolitiikasta ja tekee päätökset rahoitettavista projekteista niihin osallistuvien yhteistyötahojen ja muilta tahoilta saatavissa olevan lisärahoituksen perusteella. Tämä auttaa määrittelemään tutkimussisällön prioriteetit, etenkin soveltavien projektien osalta. Ministeriö myös määrittelee tutkimukselle laatukselle kriteerit.

Muut yhteistyötahot eivät toistaiseksi kovin paljon osallistu rahoitukseen omien taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi, mutta kansainvälisten yhteistyötahojen osallistuminen aikuiskasvatuksen tutkimukseen on lisääntymässä.

Viimeksi kuluneiden kolmen vuoden aikana on Sloveniassa tehty sangen laajamittaista tutkimustyötä. Vuoden 1993 loppupuolella tehty kartoitus osoitti, että tutkimustoiminta käsitti 33 käynnissä olevaa projektia, joissa teki töitä 23 tutkijaa 11 eri laitoksen puitteissa. Laitoksista seitsemän toimi yliopistojen yhteydessä, ja projekteista kolme tapahtui yhteistyössä kansainvälisten järjestöjen kanssa.

Projekteissa käsiteltiin seuraavia teemoja: aikuiskasvatus, sen teoria ja sisältö

lasten ja nuorten kasvatuksen (pedagogia) ja aikuiskasvatuksen (andragogia) suhde
aikuiskasvatuksen käsitteistö

aikuiskasvatusjärjestelmä ja sen tulevaisuuden kehitysnäkymät (yhteistyöverkoston organisointi, tiettyjen erikoisalojen kehittäminen, hallinto, lainsäädännöllinen asema)

- aikuiskasvatus ja yhteiskunta (aikuiskasvatuksen rooli ja laajuus, sen vaikutus tuottavuuteen ja järjestelmän uudistumisprosesseihin)

aikuiskasvatuksen taloudellinen merkitys koulutuksen rahoittaminen

koulutustarpeet ja inhimillisten voimavarojen käytön suunnittelu ja kehittäminen

- koulutus ja työmarkkinat (työssäkäyvät, työttömät, syrjäytetyt)

- oppijoiden eri tyypit (opiskelijat, rangaistusvangit, eläkeläiset) ja tarpeet (henkilökohtainen kasvu, motivaatio)

- opetus- ja oppimismenetelmät (multimedia, etäopetus, kokemusperäinen oppiminen)

- uusien koulutusmenetelmien kehittäminen (opintopiirit, keskuksat itseohjautuvaa opiskelua varten, nuorisokeskukset, itsenäinen opiskelu)

- informaatiojärjestelmä aikuiskasvatuksen apuna

- funktionaalinen lukutaito

- vapaamuotoinen koulutus (järjestöjen ja yhteisöjen puitteissa)

kasvatus ja demokratia rangaistusvankien koulutus kasvatuksen vertaileva tutkimus kasvatuksen historia.

Tutkimuksen laajuus ja aiheiden monipuolisuus on seurausta Slovenian aikuiskasvattajien erittäin aktiivisesta pyrkimyksestä paikata aikuiskasvatuksen kehitykseen aikaisemmin jääneitä aukkoja.

Tutkimustyön kehittämiseksi on avautunut uusia mahdollisuuksia erityisen nuorten tutkijoiden työskentelyn rahoittamista varten perustetun rahaston kautta. Se myöntää rahoitusta kilpailuperiaatteen mukaisesti, ja aikuiskasvatus on periaatteessa samalla viivalla muiden tutkimusalojen kanssa.

Kiitos intensiivisen tutkimus- ja kehitystyön sekä verrattain hyvän tuen, jota Slovenian aikuiskasvatuskeskus on aikuiskasvatusta kehittävänä ja sen päämääriä tunnetuksi tekevänä instituutiona valtiolta saanut, voidaan sanoa Slovenian aikuiskasvatuksen olevan ennennäkemättömässä kasvussa. Näin on siitäkin huolimatta, että Slovenian taloudellinen tilanne on samankaltainen kuin muissakin entisissä kommunistisissa maissa. Nykyisen kaltainen tilanne aikuiskasvatuksessa ei olisi mahdollinen, elleimme me aikuiskasvattajat

olisi viimeisten viidentoista vuoden aikana olleet niin aktiivisia ja tietenkin myös saaneet valtiolta vastavasti tukea. Uskallan myös väittää, että tukea ei olisi tullut lainkaan samalla tavalla, jos oma aktiivisuutemme ei olisi ollut riittävää.

Tässä artikkelissa puheena olevista maista on Slovenian kanssa samansuuntaista kehitystä tapahtunut myös Baltian maissa, etenkin Virossa. Tämä tukee aikaisempaa olettamustamme siitä, että näissä maissa havaittavissa oleva into ja vireys saattavat olla seurausta vastikään saavutetusta itsenäisyydestä. Näissä maissa yleinen tahto kehittyä ja edistyä on poikkeuksellisen voimakas. Siksi myös jo niiden kehityssuunnitelmissa otetaan aikuiskasvatus huomioon laajemmin kuin muissa maissa.

LIITTEET

1. *Kyseinen tutkimusprojekti on Unescon koulutusinstituutin (VIE) yhdessä European Society for Research on Education of Adults (ESRFl) kanssa toimeenpanema projekti Adult Education Research.. World trends analysis. Tämän artikkelin pohjana olevan raportin nimi on State of the Art Study of Research on the Education of Adults in the European Countries. Slovenian aikuiskasvatuskeskus toimi projektin koordinaattorina Keski- ja Itä-Euroopan maissa. Raporttimme käsittelee seuraavaa 11 maata: Butgaria, Kroatia, Tšekin tasavalta, Viro, Latvia, Liettua, Unkari, Puola, Romania, Venäjä ja Slovenia.*

2. *Tämä artikkeli on lähinnä lyhyt yhteenveto tutkimusraportin (Jelenc, 1994) tuloksista täydennettynä muutamilla lisäyksillä.*

3. *Koska näiden maiden tunnuspiirteet ovat verraten byvinja yleisesti tunnettuja, ei niitä tarkastella tässä lähemmin. Tutkimusraportissa niistä annetaan tarkempi kuvaus (Jelenc, 1994, ss- 3-6).*

4. *Tämä tulos edustaa vain vajaata puolta tutkimukseen osallistuneista maista, eikä tuloksen voi siten katsoa edustavan niitä kaikkia. Käytettävissä oleva aineisto on kuitenkin suuntaa antavana mielenkiintoinen.*

LÄHTEET

Kirjoittaja ei viittaa tekstissä nimeltä kaikkiin niihin lähteisiin, joita hän on lähdeluettelon mukaan artikkelissaan käyttänyt. (Toimituksen huomautus)

Adult Education Research Trends in Central and Eastern European Countries. Kansalliset tutkimuksen kysymyksiin perustuvat raportit. Kirjoittajat: Marija Makedonska ja Stefanov (Bulgaria), Vladimir Jobmann ja Vera Bočkova (Trjekki), Talvi Mäda (Viro), Silvije Pongrac (Kroatia), Plotnieks (Latvia), Danguole Beresneviene (Liettua), Andor Maroti (Unkari), Izabela Ratman-Liwarska (Puola), Nicolae Sacalis (Romania), Serguey Zmeyov (Venäjä), Zoran Jelenc (Slovenia). Ljubljana, käsikirjoituksia 1994.

Basel, Peter 1992. Lessons of Experience of Adult Education in the Socialist Period in Hungary. International Journal of University Adult Education 2/1992,52-58.

Cooperation and partnership with Eastern Europe. German Adult Education Association. Adult Education and Development 60/1993, 167-207.

Gerganoe, Encho. The attitude of the Bulgarians to continuous education and the role of non-governmental education institutions in the transition to democracy. Päiväämätön käsikirjoitus.

Grootings, Peter 1992. The modernization of vocational education and training systems in Central and Eastern Europe.. The role of research cooperation. CEDEFOP Document, Berlin 1992,1-9.

Harll, Pavel 1992. Adult education at large. Käsikirjoitus, 10 sivua.

Hard, Pavel 1993. The natural experimen.: Czecho-Slovak velvet divorce. Convergence 3/1993, 5-10.

Jarvis, Peter 1992. *Perspectives on adult education and training in Europe: Eastern Europe*. Kirjoittajat. Georgy Bizhkov ja Rossitea Milianakova (Bulgaria), Pavel Hartl (Tšekki), Talvi Märja ja Ülo Vooglaid (Viro), Andor Maroti, Pal Soos (Unkari), Lucian Tuross (Puola), Emit Paun (Romania), B.M. Bim-Bad, L.L. Sokolova, S.I. Zmeyov (Venäjä). NIACE, Leicester 1992, 35-129.

Jelenc, Zoran 1992. *Ideological and political influences and the development of adult education: The case of Slovenia*. Ljubljana 1992, käsikirjoitus, 9 sivua.

Kulihb, Jindra 1994. *Adult education in Central and Eastern European countries*. Vancouver 1994, käsikirjoitus, 22 sivua.

Laanvee, Endel 1994. *Estonia: Adult and higher education*. Newsletter/Tails nouveaux, Council of Europe 1/1994, 11-12.

Malewski, Mieczyslaw 1992. *Adult education research in Poland: The situation during a Period of transformation in the political system*. International Journal of University Adult Education 3/1992, 55-67.

Märja, Talvi 1992. *Adult education in Estonia*. Adult Education and Development 39/1992, 205-217.

Plotnieks, Andris. *Latvian society for the popularization of sciences in adult education*. Päivämätön käsikirjoitus, 10 sivua.

Ratman-Liverska, Izabela 1993. *Dilemma of democracy and adult education in Poland*. Convergence 3/1993, 13-19.

Šiklova, Jirina 1993. *Backlash*. Social Research 4/1993, 737-749.

'State of the Art' study on Education of Adults in the European Countries. ESREAn kyselyyn perustuvat kansalliset raportit. Kirjoittajat: Vladimir Jochmann, Anna Petrkoval (Tšekki), Talvi Märja (Viro), Edita Trečiokiene (Liettua), Pat Soos (Unkari), Josef Pastier (Slovakia), Zoran Jelenc (Slovenia). Ljubljana 1993.

'State of Art' study on education of adults: Central and East European countries. Työpaja 21.22.1.1994 Ljubljana. Andragoski center Republike Slovenije, Ljubljana.

Toth, Janos 1989. *Folk high schools and democratization 1988-1989.. The spectacular chance of social environment as challenge*. ESVA. On the Role of Voluntary Associations in the Culture, 1989.